

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 21:14

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР ЕСХАТОЛОГІЧНИХ ТЕМ ТА ІДЕЙ

Іван Бредун

*Харківський національний університет будівництва і архітектури,
кафедра філософії
вул. Сумська, 40, 61000, м. Харків, Україна*

Лілія Компанієць

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра теорії культури та філософії науки
пл. Свободи, 6, 61000, м. Харків, Україна*

У статті проводиться аналіз смислового простору концепту «есхатологія». Автори здійснюють вивчення проблеми його тлумачень та розуміння у релігійній та світській літературі. Дослідники звертаються до кола наявних дефініцій слова «есхатологія», виокремлюють наявні підходи у розкритті теми роботи, обґрунтовують дослідницьку стратегію в її осмисленні. У роботі автори презентують ідею Долі як матрицю есхатологічних систем світу, культивують нетрадиційний підхід до осмислення есхатологічної проблематики.

Ключові слова: есхатологія, Доля, смисли, концепт, дефініції, індивідуальна, Всесвітня, матриця.

У ході історії розвитку світової думки есхатологічні теми укорінюються у філософських, містичних, теософських, умоспоглядальних моделях (течіях та напрямках) релігійного змісту. Вони і тепер творять особистий духовний простір людського світорозуміння, світосприйняття та світовідчуття, які у своїй сукупності формують світовідношення людини. Кожна есхатологічна модель у своїх межах культивує смислові прошарки, базові есхатологічні ідеї, акценти в їх осмисленні та презентації. Як результат, формують індивідуальну матрицю мислення окремої культури, своєї епохи. Саме в епіцентрі першої відбуваються процеси «перехресного» (світського та релігійного) смислотворення та розвитку, культивування векторів втілення есхатологічних уявлень та ідей, остаточне розростання та оформлення світоглядних меж кожної окремої людини. Означене складає невичерпне джерело для наших дослідницьких роздумів у контексті виявлення есхатологічних першооснов релігійної свідомості (ідей), які вибудовують «кістяк» релігійних світів, формують множинну систему релігійних світоглядів майбутнього.

Есхатологічна проблематика пронизувала всі релігійні та філософські (світоглядні) системи людства.

Метою стає концептуальне осмислення есхатології, виокремлення дослідницьких (смислових) лакун та шляхів в їх подоланні.

Розгляд наявних дефініцій визначив необхідність звернення до виокремлення та аналізу головних концептів (ідей) феномену есхатології. З одного боку, це дозволить надалі презентувати ідею Долі як матрицю есхатологічних систем світу, надасть можливість

поглибити та розширити уявлення та знання про есхатологію (у душі приросту академічних знань). З іншого боку, презентувати ідею Долі як культурну універсалью.

Отже, виявлення кола концептів роботи дозволить розкрити структуру есхатології як певної ідеологічної системи (системи ідей), її внутрішню форму у кожному випадку окремо (релігійної традиції), систематизувати її засадничі ідеї, які характерні для всіх релігійних спільнот. Отже, розкрити історію формування її смислового ядра, його еволюцію [2].

Раніше ми окреслили наявні визначення есхатології у літературі. Вони зводяться до наступних: 1. Есхатологія як вчення про останні речі. 2. Як вчення про подальшу долю людства. 3. Як вчення про мету космосу та історії, про вичерпаність ними свого смислу, про їх кінець та подальші події, які слідує за ним. 4. Як вчення про долю душі за гробом, про Страшний суд (після смерті) [4; 7; 6].

Виходячи з них, ми виокремили два виміри розвитку есхатологічних уявлень в історії релігійних культур. Йде мова про індивідуальну есхатологію та Всесвітню есхатологію. Окрім цього ми розглядаємо есхатологію під кутом зору Небесної та Земної (яку обґрунтуємо). Небесна есхатологія кружляє навколо тем та ідей про Долю людини у потойбічному світі. Надалі ми розширимо її тлумачення. Земна есхатологія експлікується у душі загальноприйнятих дефініцій, а саме як Доля світу речей, людини (її фізичного буття), Всесвіту (Космічного світоустрою). У контексті останнього йде мова про всі форми буття на землі.

В енциклопедичній літературі есхатологію земну ототожнюють з есхатологією універсальною. З цього приводу ми визначимо свою дослідницьку позицію, зробимо спробу розширити погляд на універсальну есхатологію, надати їй авторське визначення та обґрунтування.

Виходячи з окреслених вище визначень, у поле нашого зору потрапляють терміни, які стають додатковими ключами (шляхами) до розкриття феномену есхатології. Йде мова про такі: «кінець», «людина», «світ», «людство», «життя», «Суд», «майбутнє» (друга та третя дефініція). Так, грец. «eschaton» означає кінець у часі і просторі, межа, кінцева ціль [3, с. 313]. Зазначимо, що їх аналіз надасть змогу розширити виміри розуміння та історію смислотворення есхатології. У нашому контексті закладають фундамент у вибудовуванні власної філософської позиції у тлумаченні цього феномену.

З кола наявних визначень видно, що головним концептом (який присутній у всіх джерелах) стає поняття «доля». Саме навколо нього (у межах перших) кружляє академічна та релігійна думка, тобто це зафіксовано в енциклопедичних словниках. Отже, насамперед звернемось до кола визначень концепту «доля» у літературі енциклопедичного спрямування.

В енциклопедичних джерелах термін «судьба» визначається:

1. Як нерозумна неосяжна приреченість подій та вчинків. 2. Безлика справедливість. Стародавньою грецькою мовою позначалась як Мойра та Тюхе. Остання тлумачилась як вдача, випадок. 3. Всеохоплюючий фатум (лат. *fatum* – рок, неминуче, судья). 4. Віра у зв'язок з астрологією. 5. Ідею Долі християнство протиставило божественному провидінню. 6. У повсякденній мові виокремлюються такі контексти: участь, доля, життєвий шлях, збіг обставин [5, с. 1281].

На наш погляд, заслуговують на увагу такі тлумачення:

1. Судья визначається як історія існування чогось або когось.
2. Доля як збіг обставин, які не залежать від волі людини.
3. Доля як хід життєвих подій.
4. Доля як майбутнє, яке здійсниться.
5. Доля як участь [4, с. 635].

Окремо зазначимо, що термін «судьба» отримав розповсюдження у філософії життя (XIX ст.).

У словнику Даля термін «доля» визначається як частина, дріб, пай, наділ. Якщо враховувати усталені уявлення людства про людину як тілесно-духовну істоту та розповсюджені вірування в її загробне життя, тобто небесну Долю, то під цим кутом зору земна доля людини і є той самий «наділ, частина», яким її наділив Господь. А саме земна «частина» від цілісної (однієї) її Долі у масштабах Всесвіту. Цю думку ми будемо обґрунтовувати далі. Звернемось знову до академічних джерел. Так, у словнику Даля зазначається, що Доля розуміється як «жереб, рок, участь». У цьому сенсі на думку приходять платонівська картина світу та міф про воїна Ера (який бачив, як душі обирають свої долі земні у потойбічному світі). Тобто Доля мислиться як наділ богів, жереб, рок, який переслідує людину в її житті. Отже, фіксуються уявлення про Долю як те, що визначено богами, божественним провидінням. Таким чином, смислова сторона ідеї Долі охоплює все, що стосується життя (людини, світу, Всесвіту).

У своєму словнику Даль наводить приклад з повсякденних уявлень та вірувань людства. «Наша доля – Божа воля. Господня воля, наша доля. Така доля, що Божа воля. Будь-яку частку Бог посилає <...> Воля, неволя – така наша доля! Там своя воля, а тут своя доля. Ваша воля, наша доля!» [1].

Далі автор визначає термін «дольник» (чол. пайовик), який вказує на співучасника, тобто на людину, яка бере участь в «обороті». Поширюючи ці тлумачення, можна висунути припущення, що вислів в «обороті» контекстуально можливо розширити. А саме, переосмислити його у вимірі Всесвіту. З такої точки зору учасниками його долі стають всі живі істоти. У залежності від релігійних уявлень (вірувань) і людські душі. Ці тлумачення та наші інтерпретації ми розглянемо у форматі розкриття різних релігійних уявлень на ключових етапах розвитку та еволюції релігійної свідомості. Саме вірування людства стануть їх вагомим обґрунтуванням.

В іншому словнику Федора Шимкевича ми знаходимо такі тлумачення етимологічного змісту. Автор говорить про розповсюдження терміну «доля» та його значення. Слово «доля» в українській мові визначається як частка. Польською мовою іменується як «dola». Сюди ж відноситься ст.-слов'ян. слово «одолѣти», тобто «здолати». Автор звертається до етимології слова, яке пов'язано з лит. *dalià, dalis* «частина, частка», лтш. *daļa, dalis*, ст.-прус. *dellieis* і т. ін. Сміслові навантаження слова віддзеркалюються у значенні «діли». Тут ми знову стикаємось з ідеєю однієї долі людської душі. У всі часи доля душі пов'язувалась із земним буттям. З позиції релігійної свідомості доля душі сягає у фізичний світ. Отже, Долю душі, її життя, вірування людства «ділять» на два виміри її здійснення. А саме душа почергово сходить у небесний світ або повертається у земне життя, тобто мандрує вимірами універсуму. У цьому сенсі для нас цікавим стає визначення терміну «доля», яке дорівнюється до ст.-інд. «*dalam*» – шматок, частина, половина, а також «*dālati*» есплікується як тріскається, розривається. Знову контекстуально виходить на поверхню наших роздумів ідея Долі душі, яка обмежена одним життям, яким її наділив Бог, але у Всесвітніх масштабах. А саме «ділення» на шматки, частини, половини (фіксується в її земних та небесних сходженнях). Далі дослідник вказує на латинське слово *dolāre* «обтісувати, обробляти». Його значення розкриває та вказує на мету людського існування, тобто історично сформовані у релігійній свідомості цінності. Йде мова про Долю душі (земну та небесну) з акцентом на першій, про її духовне вдосконалення у просторі вселенських блукань (земного життя). Додатковим стає значення «*tol, tolle*», яке презентується у значенні гілка, дюйм. Воно стверджує нашу думку про дві гілки розгортання долі душі. Автор словника вказує,

що поступово здійснюється зміна значення слова «частина» у «частка, доля». У грецькій мові ці експлікації фіксуються у слові «μοῖρα: μέρος», а також «αἴσα» [8, с. 1526].

У наступному етимологічному словнику ми зустрічаємо інші смислові нюанси у визначенні терміну «доля». По-перше, автор вказує на українське походження цього слова та на його польське коріння («dola»). По-друге, йдеться про те, що концепт «доля» оформився від праслов'янського «dolja», яке приводить до слова «nosja» – ноша [6, с. 113]. Такий кут зору поглиблює наше розуміння долі душі, яка з давніх-давен усвідомлюється як кара небесна, від якої необхідно звільнитися, тобто сприймається як ноша.

Отже, у загальному вигляді проаналізовані тлумачення зводяться до наступних значень:

1. Окреслені контексти наштовхують нас на осмислення ідеї долі у значенні одного життя душі у Всесвіті. Вони віддзеркалюються у віруваннях людства у богів, які «ділять» її небесну Долю на частини (на Долю земну та Долю небесну). Сміслові навантаження наявних тлумачень окреслює і мету існування душі, а саме її вдосконалення (яке транслюється у терміні «обтісування»).

2. Доля розуміється як «наділ», «ноша», «фортуна», «жереб» – це те, що наділяється та сходить від богів, керується божественним провидінням.

Отже, перші спроби аналізу концепту Доля окреслюють певні пласти вірувань людства, з яких вони вийшли та оформились у певні концепти (зафіксовані у сучасних джерелах).

Таким чином, збираючи розглянуті визначення, тобто виходячи з етимологічного аналізу терміну Доля, ми розробляємо засадничі ідеї нашого дослідження та виміри його розкриття. Осмислюємо ідею Долі як одну, цілісну у Всесвіті, яка розгортається у небесному та земному вимірах. Це слідує з проаналізованих її тлумачень та наступного її значення, а саме доля – це те, що «тріскається, розривається». Під нашим кутом зору у масштабах універсуму.

Йдемо далі. У словнику Черних ми зустрічаємо такі дефініції концепту «доля». Доля – це фатальні обставини, які склались, рок. Болгарське слово «съдба». Хорватське «судба», словацьке «sudba». У перекладі з української доля визначається як приречення та вирок. Отже, з одного боку, знову закладаються значення, що доля корегується божественним світом. Це віддзеркалюється у тих обставинах та подіях (людського життя), в які людина «закинута», тобто в екзистенції її буття. З іншого боку, поступово проникає ідея кари небесної, яка переслідує людину у земному її існуванні. Ці контексти розкривають перед нами наступні словесні форми та тлумачення поняття «доля». Доля у словенській мові відбивається у слові «usoda», у чеській мові лунає у слові «osud». У староруській мові йдеться про слово «судьба». Відомості про цей термін фіксуються з XI ст. Автор словника вказує на те, що це слово використовувалось у значенні «суд», «судилище», «правосуддя», «вирок». А також у значенні «суд Божий» (це доля). Ст.-слов'ян. «судьба», «sodьba», sodb (суд) у ході розвитку оформилось та використовувалось у значенні правосуддя, вирок, божий суд [7, с. 216]. Отже, у коло засадничих понять ідеї Долі входить концепт «суд».

Звернемось до терміну «суд», від якого походить російське слово «судьба», тобто доля. Словенська мова використовує слово «sodnija» (у значенні суду як процесу, а також місця його проведення). Стародавнє руське слово, яке використовується (з IX ст.) як суд – суд, тяжба, постанова, закон, кара, смерть, судилище. Це слово походить від стародавнього слов'янського поняття, яке тлумачить суд як те, що «встановлене». За смисловим навантаженням його відносять до стародавнього індійського терміну «samdhi» – з'єднання, договір, а також світ [7, с. 216]. В іншому словнику слово суд виходить з праслов'янського «sōdi»

(від «sōph»). Сформовано за аналогією від стародавнього індійського поняття «rathis» – возниця, від «rathas» – колісниця [9, с. 796].

Отже, керуючись визначеннями авторів, ми виділяємо ключові контексти:

1. Доля як суд. Доля як вирок, тобто як те, що встановлено судом. Здійснюється у певному «приміщенні» (будові), де відбувається суд. У цьому контексті долю ми можемо проінтерпретувати як життя людини у світі (у межах якого здійснюється вирок).

2. Доля як розгляд справ певним державним органом. Це визначення орієнтує на вірування та уявлення людства про волю богів, які розподіляють та «ткуть» долі людей. У розширеному вигляді вона представлена в юдейській картині світу (Старий Заповіт).

Таким чином, смислове навантаження терміну «доля» вказує на виміри її здійснення, ціль та мету земного життя, людей, людства. Доля душі окреслюється законом Вселенського буття, який діє у Всесвіті. Саме ці вірування ми зустрінемо у кожному кутку людської цивілізації протягом історії. Вони стануть нам додатковою гілкою розгортання нашої теми.

З кола визначень ми бачимо, що саме термін «доля» тримає у собі у концентрованому вигляді теми та ідеї, які з часом розвинулись та оформились у цілі системи есхатологічного змісту (релігійні карти світу). Есхатологія (як певна модель світу) розгортається саме через ті теми, які ми зустрічаємо у ході ретельного етимологічного аналізу терміну «доля».

Виокремимо засадничі теми та ідеї, які відносяться та характеризують концепт «доля». Ми розділимо їх на дві групи. Перша група визначень є результатом аналізу загальних енциклопедичних видань. Другу групу експлікацій складають результати аналізу етимологічних словників. Саме останні окреслюють історію смислового поля терміну (не є заангажованими певною релігійною ідеологією). Перші, навпаки, віддзеркалюють смислові контексти, які характерні для певної релігійної системи.

Поглянемо на них: 1. Доля як Суд у кінці часів; ідея кінця (історії, життя земного, фізичного буття); ідея Відплати (земної та небесної); концепція воскресіння мертвих; ідея загробного життя. 2. Етимологічні словники продукують такі смисли: а. Доля душі мислиться як одна (земна та небесна, людини та світу). б. Ідея Суду. Розповсюджується на земний світ та небесний. Під цим кутом зору (ідеї Долі) людство існує у всі часи. Про суд у кінці часів йдеться виключно у межах певних релігій (монотеїстичних). в. Далі йде ідея спасіння, яка полягає в ідеї отримання безсмертя. г. І нарешті, концепція життя після смерті.

Отже, концепт «доля» охоплює всі реальності (духовні та земні), а також події, які розгортаються у процесі життя людини, світу (земного та небесного). Таким чином, концепт «доля» є достатньо об'ємним та змістовним у смисловому відношенні поняттям.

Виходячи з викладених тлумачень, ми продукуємо виміри осмислення ідеї Долі у межах життєвого світу. 1. Доля як існування (історія) земного буття та його представників. Історія існування людства, людини, а також Доля всіх речей світу. У цьому сенсі у роботі ми будемо використовувати термін «Доля земна», який стає «носієм» цієї низки смислів. 2. Доля як існування (історія) душі, і не тільки за гробом, після смерті, але й у межах Вселенських просторів (земних та небесних). Ці контексти ми фіксуємо у понятті «Доля небесна».

Отже, Доля як певне місце, реальність, у просторі якої відбуваються певні події (суд, формування людських долів і т. ін.). Сюди ми відносимо: а. Історію духовних реальностей та їх представників. Життєвий шлях живих істот та вищих божественних сутностей (небесну ієрархію). б. Доля як «даність», тобто певна реальність, яка сформована вищим світом під певні форми життя. У ній відбуваються природні події, які не залежать від волі людини, тобто умови, яким підкоряється людина (світ), тобто які формують Долю земну. Сюди ми відносимо уявлення людини про життя як хід або процес «розгортання» земної поверхні,

Космосу у колообігах вселенського універсуму. У колообіги вписані всі творіння Всесвіту. Ідея однієї Долі душі. У цьому сенсі доля розгортається як така, у межах якої утворюється певна дихотомія. З одного боку, вона мислиться як те, що «роз'єднує», тобто її «ділення» на небесну долю та земну віддаляє душу від божественної її домівки буття. З іншого боку, мислиться як така, що «з'єднує». Йде мова про вірування у можливість людиною (у результаті духовної еволюції душі) повернутись до свого джерела, Бога. Це значення «фіксує» безліч шляхів (Спасіння), які породила релігійна свідомість протягом свого існування.

Таким чином, шикуються коло понять та вимірів в осмисленні есхатологічних систем світу (західної парадигми культури). Їх епіцентром здійснення стає ідея Долі. Саме вона формує смислові реальності есхатології, які у тому чи іншому вигляді актуалізують певні релігійні системи. Кожна есхатологічна картина світу культивує свою систему смислів та ідей, тобто робить світоглядні акценти на «індивідуальну» есхатологію. Під цим кутом зору нашим наміром є відстеження джерел походження, історії формування окреслених вище тем та ідей, смислів ідей Долі у ландшафті релігійних культур. Ми прийшли до висновку (результат аналізу дефініцій), що термін «есхатологія» збіднів (до ХХ ст.). З одного боку, внаслідок певного кута його презентації окремою з релігійних систем (окремих акцентуацій). Це виходить з даних енциклопедичних джерел та історії есхатологічних світоглядів. З іншого боку, «результат» недостатньої уваги наукових кіл до термінологічного апарату, а саме до історії існування релігійних концептів. Осмислення есхатології у контексті ідей Долі (навпаки) нам дає «відмички» для збагачення та відновлення у релігійній свідомості ідей есхатологічного навантаження, дає можливість їх порівняльного аналізу та виокремлення їх універсальних значень. Це культивує їх оновлення у просторі вітчизняній та загальноєвропейській культури. Окреслює шляхи до виробки теоретичних конструкцій у дусі універсальної есхатології людства, до якої, ми маємо надію, з часом наблизиться людство (як до певної істини). Окрім того, ми маємо намір обґрунтувати ідею Долі як інтегративний чинник, який об'єднує різні есхатологічні картини світу.

Зведемо до купи «герменевтичне коло» понять нашого дослідження. Смисловий ланцюг ідей Долі охоплює наступні концепти: «світ», «життя» (життєвий шлях душі, людське буття); «існування» (історія земної та небесної реальності), «суд», («закон», «кара», «вирок»), «смерть», «виміри», «колісниця», «кінець», «безсмертя». Філологи зазначають, що концепт «життя» входить у простір смислів терміну «світ». В індоарійських мовах концепт «світ» розкривається через такі значення: місце, простір, життя, буття (та їх філософські тлумачення). Світ як те, що виникло та сталося; живе, те, що рухається [2]. Таким чином, ми виокремили та намітили засадничі ідеї есхатологічного навантаження. У свою чергу, останні входять у межі конкретних світоглядів (релігійних моделей світу). Там вони існують у формі понять: «вічність», «безсмертя», «воскресіння мертвих», «колообіги буття», «спасіння» (з орієнтацією на безсмертя) та ін. Нашою метою буде їх виокремлення та аналіз, відстеження трансформацій смислового поля. Тут доречно зазначити, що есхатологія в одному зі своїх тлумачень розуміється як спасіння, яке розгортається у часі та просторі, а також як подія, як акт (який звершився). Це значення орієнтує на те, що Спасіння звершується саме у межах земного буття.

Звернемось до огляду різних есхатологічних систем світу. Ми побачимо, що кожна з них актуалізує та вибудовує свою ідеологічну модель світу (смислові акцентуації), систему есхатологічних тем та ідей. Так, есхатологічні ідеї у зороастризмі представлені у загальному вигляді. Вони торкаються ідеї боротьби та перемоги світла над темрявою. Єгипетська есхатологія розробила ідею індивідуальної долі душі (раніше говорилося) та закон вічного повернення. Есхатологія юдеїв ґрунтується на законі (ідеї) Відплати народу

Ізраїлю (національна есхатологія). Християнська есхатологія містить поняття «смерть», «воскресіння», «Страшний Суд», «есхатологічний час» (боротьба між добром та злом), «небо і ад», «час, коли настане Міленіум». Вона формує свої уявлення про божественний світ та кінцеві долі людства. Християнська свідомість розділяє есхатологію на ту, яка здійснилась, а також «есхатологію, яка відбудеться». Частіше розуміється як кінець у просторі та часі, остання межа у ньому. На наш погляд, таке розуміння наштовхує на певні філософські міркування, до яких ми будемо весь час повертатись при роз'ясненні теми «смерті» та «ідеї кінця». Монотеїстичні релігії використовують ідею кінця через концепцію життя після смерті, або воскресіння мертвих. У монотеїзмі продукується ідея абсолютного кінця світу.

Стосовно сказаного зробимо акцент на тому, що у літературних джерелах ми знаходимо розуміння есхатології як дії, яка розгортається у часі (як «життя у часі»). Вона розуміється як певний підготовчий етап для вічного існування. З цієї точки зору саме земна реальність розгортається у просторі та часі і стає засадою Спасіння. Таким чином, ми формуємо тезу: «Світ як шанс на Спасіння». Ця ідея не є розповсюдженою, але її «фрагменти» поодинокі будуть зустрічатись нам у просторі релігійних спільнот. Саме вони стануть основою для її обґрунтування.

У літературі прийнято говорити про циклічну модель світу та лінійну модель Вселенського буття. Про циклічні моделі есхатології світових процесів нам розповідає брахманістська система світу, піфагорійська та стоїків. Вона базується на ідеї вічного повернення, світового вселенського року. Вчені зазначають, що есхатологія у межах ідеї коловертань виключає тему кінця. У просторі натуралістичної гелозоїстської картини світу Космос розглядається як біологічний організм. Тут функціонує ідея перевтілення світів, яка представлена у неоплатоніків.

Таким чином, у своїй сукупності найбільш поширені інтерпретації дають нам можливість говорити про багатогранність, множинність властивих даному слову смислових відтінків і про можливість презентації ідеї Долі як універсалії релігійної культури людства.

Список використаної літератури:

1. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / сост. В. Даль. – М. : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1981. – Т. 2. (И О). – 779 с.
2. Константы мировой культуры. Алфавиты и алфавитные тексты в периоды двоеверия / Ю. С. Степанов, С. Г. Проскурин. – М. : Наука, 1993. – 158 с.
3. Протестантизм: словарь атеиста / ред. Л. Н. Митрохина. – М. : Политиздат, 1990. – 319 с.
4. Словарь русского языка / С. И. Ожегов – М. : Русский язык, 1987. – 750 с.
5. Советский энциклопедический словарь / ред. А. М. Прохоров. – М. : Советская энциклопедия, 1985. – 1600 с.
6. Цыганенко Г. П. Этимологический словарь русского языка / Г. П. Цыганенко. – К. : Рад. шк., 1989. – 511 с.
7. Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка : в 2 т. / Г. П. Цыганенко. – М. : Рус. яз., 2002. – Т. 2: А Панцирь – ЯЩУР. – 560 с.
8. Шимкевич Ф. Корнесловъ русскаго языка, сравненнаго со всеми главнейшими славянскими наречиями и съ двадцатью четырьмя иностранными языками / Федор Шимкевич. – Санктпетербургъ. – 1842.
9. Этимологический словарь русского языка : в 4-х т. / пер. О. Н. Трубачёва. – М. : Прогресс, 1987. – Т. 3: Муза–Сят. – 832 с.

THE CONCEPTUAL SPACE OF ESCHATOLOGICAL THEMES AND IDEAS**Ivan Bredun**

*Kharkiv National University of Construction and Architecture,
Department of Philosophy
Symska str. 40, 61000, Kharkov, Ukraine*

Lilia Kompaniets

*V. N. Karazin Kharkiv National University,
Department of Theory of Culture and Philosophy of Science
Svobodi sq: 6, 61000, Kharkov, Ukraine*

The article analyzes the semantic space of the concept "eschatology". The authors study the problem of his interpretations and understandings in religious and secular literature. Researchers turn to the circle of existing definitions of the word "eschatology", outline existing approaches in disclosing the topic of work, substantiate the research strategy in its comprehension. In the work, the authors present the idea of Destiny as a matrix of eschatological systems of the world, cultivating an unconventional approach to comprehension of eschatological issues.

Key words: eschatology, fate, meanings, concept, definitions, individual, world, matrix.